

REZULTATELE SONDAJULUI ARHEOLOGIC DE LA GHILĂNEȘTI — BOTOȘANI (1989)

PAUL ȘADURSCHI

Lucrări de combatere a eroziunii solului și desecări, efectuate în 1989 la Ghilănești (comuna Cristești), au prilejuit atât verificarea unor puncte arheologice deja cunoscute¹ cât și depistarea altora, noi².

1. Punctul „Dumbrăvița” este situat pe panta sud-estică a dealului Unguroaia, între valea Albia și pârâul Unguroaia, la aproximativ 2 km sud-vest de marginea satului Ghilănești (fig. 1). Erau cunoscute aici, din cercetări de teren³, fragmente ceramice neolitice, aticepe, corodate, găsite la suprafața solului, precum și câteva toporașe de piatră, atribuite neo-eneoliticului și începutului epocii bronzului⁴.

Complexul cercetat, compus dintr-o locuință de suprafață și o groapă conținând resturi ale unei construcții (lipituri, fragmente ceramice puternic corodate (cenușă, cărbuni), documentează existența unei așezări aparținând culturii Cucuteni, faza B₁ (fig. 2). De pe suprafața locuinței nr. 1 (singura cercetată), mult afectată de spălările pantei și de lucrările agricole, s-a cules un fragment ceramic „de tip C”, conținând scoică pisată în pastă și butoni-perechi la îmbinarea gâtului cu corpul vasului, precum și striuri executate „cu mătușița” pe fața exterioară (fig. 3/1). Din aceeași locuință provine un toporaș fragmentar (spart) din marnă siliicioasă (fig. 3/2) asemănător cu exemplarele aflate în colecția școlară locală. În colecția muzeului nostru se află un toporaș cu perforație transversală, provenind tot din punctul „Dumbrăvița”, lucrat din aceeași rocă (fig. 4) provenind din cercetări anterioare, de suprafață. Toate acestea susțin încadrarea culturală și cronologică făcută⁵.

-
1. N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, Emilia Zaharia, *Așezări din Moldova...*, 1970, p. 242; Victor Spinei, *Mem Antiq*, III, 1971, p. 82; RAJB, I, 1976, p. 95.
  2. În primăvara și toamna anului 1989 am efectuat recunoașteri de suprafață în zona satului Ghilănești și Unguroaia, însoțit de prof. Ilie Anton care mi-a semnalat majoritatea punctelor nou descoperite.
  3. N. Zaharia și colab., *loc. cit.* RAJB, I, 1976, *loc. cit.*
  4. *Ibidem*. După cele câteva toporașe de piatră și silex, aflate în colecția Școlii primare din Ghilănești, donate Muzeului Județean de Istorie din Botoșani.
  5. Victor Spinei, *Descoperiri de topoare din silex în Moldova*, în *Mem Antiq*, III, 1971, p. 82.

În depunerea subțire, de numai 20 cm, care suprapune nivelul cucutenian și care anual este întoarsă de fierul plugului, s-au descoperit câteva fragmente ceramice aparținând, ca pastă și mai ales prin decor, culturii Costișa (fig. 3/3—4 ; 7). Ghilâneștii este astfel, în ordinea descoperirii, a opta localitate din județul Botoșani, cu urme de locuire Costișa⁶.

2. Punctul numit „Podul Unguroaiei” se află la traversarea pârâiașului Unguroaia de drumul Ghilânești—Oneaga (fig. 1). La aproximativ 100 m vest de podul din beton, pe terenul arabil, în șes, se află două movile mult aplatisate, constituite din cenușă (planșa I), evidentă mai ales cu prilejul lucrărilor agricole. Secționarea acestora cu șanțuri pe diametrul maxim, a scos în evidență existența aici a două depozite de formă ovală, din cenușă și fragmente mărunte de cărbuni din lemn, rezultate de la prepararea mangalului. Aceste „movile” aveau diametrele de 54/49 m (mov. 1) și de 48/30 m (mov. 2). Stratul de cenușă cu resturi de cărbune mărunț, avea grosimea maximă de 1,5 m la mov. 1 și 1,2 m la mov. 2. Prezența unor fragmente ceramice aparținând epocii feudale, la baza stratului de cenușă (fig. 3/12 ; 15), ca și lipsa altor vestigii ceramice sau arheologice caracteristice pentru „cenușarele” Noua, întăresc determinarea făcută. Printre fragmentele ceramice descoperite în mov. 1 se află unele lucrate din pastă cu caolin și cu decor pictat, compus din dungi roșii, paralele, executate la roată. Vase cu decor asemănător se află în colecția Muzeului Județean Botoșani, provenind din descoperiri accidentale făcute în zona bisericii Coșula, zidită în secolul al XVI-lea (1535), biserică ce se află la aproximativ 5 m nord-est de „Podul Unguroaiei”, pe partea stângă a Miletinului, în aval.

3. În punctul „Velniță 1”, situat la aproximativ 2 km sud-vest de platoul dealului „Ghilânești”, pe care este situat satul Ghilânești, peste firul văii Albia, se află un fragment din platoul dealului, izolat printr-o curmătură naturală, unde, potrivit tradiției, ar fi existat cândva o velniță pentru fabricarea rachiului, în apropierea unui izvor. Pe panta sudică a pîntenului se află o așezare cucuteniană cu urme de platforme de lut, pe bârne de lemn și fragmente ceramice în stare avansată de corodare, făcând imposibilă determinarea fazei.

Pe panta vestică a fragmentului de platou până spre marginea platoului, punct situat cu aproximativ 25 m deasupra șesului Albia, s-au

6. Alexandru Vulpe (*Dacia*, V, N.S., 1961, p. 105—121) găsește în materialele provenind din săpăturile întreprinse de Ion Nestor la *Corlăteni* („Pe Țarină”) și de Mircea Petrescu-Dimbovița la *Trușești* („Movila din șesul Jijiei”) materiale documentând nivele Costișa.. Fragmentul ceramic aflat în 1974 în colecția școlii *Concești*. RAJB, I, 1976, p. 70) a fost determinat de I. Nestor, iar cel de la *Hlipiceni* („Pe Podiș”) de către Alexandru Vulpe (RAJB, I, 1976, p. 147—148). Aceleași culturi materiale îi aparține vasul aflat în colecțiile Muzeului de Arheologie din Săveni, provenind dintr-un mormânt chirchic descoperit accidental în curtea locuitorului Gheorghe Șolomon din satul *Vlăsnești* (RAJB, I, 1976, p. 297). Săpături de salvare întreprinse în 1986 la *Prăjeni* (N. Ursulescu și P. Șadurschi, SCIVA, 39, 1, 1988, p. 45—52) au surprins același aspect cultural într-o necropolă distrusă prin exploatarea argilei. Colegului O. L. Șovan îi datorez semnalarea la *Mihălășeni* („Șesul Bașelului”) a unor fragmente ceramice cu decor sigur Costișa, fapt pentru care îi adresez și pe această cale deosebite mulțumiri.

cules de la suprafața solului, fragmente ceramice din pastă neagră-cenușie, conținând cioburi pisate, între care unul din zona de fund a unui vas, ornamentat cu alveole imprimate cu degetul, la bază (fig. 5/4). Un alt fragment, din buza unui borcan cu diametrul gurii de 17 cm, lucrat la roată, din pastă bună, nisipoasă, prezintă pe marginea exterioară, teșită, a buzei, două incizii paralele realizate în timpul modelării vasului (fig. 5/3). Tot în acest loc s-au descoperit fragmente ceramice grosiere, din pastă poroasă de culoare neagră, având însă fața exterioară de culoare brun-cărămizie și un decor de linii paralele vălurite, incizate pe umărul vasului (fig. 5/2). Culturile agricole târzii n-au permis efectuarea sondajului aici, dar permit să se presupună existența pe micul platou, a unei fortificații prefeudale, din secolele VIII—X. Un fragment cu ornament „dridoid”, asemănător, s-a găsit în apropiere, în saul Curtești, tot pe o poziție dominantă, în vatra satului⁷, iar tot la Ghilânești, prin cercetări de suprafață (1989) s-a descoperit un vârf de săgeată fragmentar, din fier, de formă romboidală, caracteristic ultimelor secole ale mileniului I d. Chr. și care-și găsește analogii la Fundu-Hertii⁸.

4. În imediata vecinătate a fragmentului de platou de la Velniță, pe restul unei terase situată cu aproximativ 10 m deasupra Șesului Albia, la 70 m vest de șipotul micii retenții amenajate pentru adăpatul animalelor, s-au descoperit, la suprafața solului, mai multe fragmente de borcane mijlocii și mici, lucrate cu mâna, din pastă ordinară, poroasă. Am numit acest punct „Velniță 2” (fig. 6). Cele 7 șanțuri paralele, lungi de 15 m și late de câte 2 m, orientate pe direcția NE—SV, au acoperit o suprafață de 725 m.p., în întregime săpată.

S-au descoperit pe această suprafață trei locuințe puțin adâncite în pământ (semi-bordeie), aflate între — 0,30—0,75 m sub nivelul de călcare antic. Forma acestor locuințe este dreptunghiulară, aproape pătrată, cu colțurile rotunjite. Laturile acestora erau de 3—3,5 m. Nu s-au observat gropi de la furcile construcțiilor, ceea ce duce la concluzia că pereții de lemn se sprijineau pe tălpice (fig. 7). Lipsa unor lipituri de lut mai consistente duce la aceeași concluzie. Doar în locuința (semibordeiul) 2, pe mijlocul suprafeței s-a putut observa urma unei gropi care ar putea proveni de la existența unui par central, pe care se sprijinea vârful unui acoperiș conic.

În aceeași locuință s-au găsit resturile unui cuptor construit din lepezi de piatră în colțul est-nord-estic al încăperii.

Printre resturile cuptorului de piatră, dar și pe dușumeaua locuinței s-au descoperit fragmente din vase-borcan de mărime mijlocie și mică, lucrate neglijent, dintr-o pastă poroasă cu conținut mare de cioburi pisate, culoare cărămizie-cenușie, slab arse, având o rezistență mecanică slabă. Aceste vase-borcan erau toate lucrate cu mâna, având diametrul

7. Cercetări de teren efectuate de Al. Păunescu și P. Șadurschi în 1985.

8. Dan Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic în veacurile V—XI e.n.*, Editura „Junimea”, Iași, 1978, fig. 31/5, 9; Mircea Petrescu-Dîmbovița, Dan Gh. Teodor, *Sisteme de fortificații medievale timpurii la est de Carpați*, Iași, 1987, fig. 33/1, 5, 6.

gurii mai mare decât cel al fundului. Buza acestor borcane este răsfântă în afară și o bună parte din vase prezintă ca singur ornament, alveole pe buză. Fragmente asemănătoare s-au descoperit în toate cele trei locuințe semi-ingropate. În afara fragmentelor de vase-borcan au mai putut fi identificate fragmente de *tipsii* și de *străchini*, toate lucrate cu mâna.

În afara fragmentelor ceramice, în toate cele trei locuințe s-au descoperit numeroase oase de animale, între care am putut recunoaște colți de mistreți în locuința 1 și 2 și un rest de craniu de cerb, având și o parte a unui corn cu ramificații, în locuința nr. 2.

Dacă locuința 1 avea o vatră, iar locuința 2 un cuptor de piatră, pentru prepararea hranei, locuința nr. 3 era lipsită de o astfel de construcție în interior, dar în exterior, la numai 2,5 m distanță s-a găsit o vatră prezentând crusta arsă, caracteristică, la suprafață.

Toate aceste date conduc la concluzia că punctul descoperit aici (*Velniță 2*) prezintă un nivel de locuire anterior celui descoperit prin cercetări de suprafață în punctul *Velniță 1*.

Cele trei locuințe semiadâncite de la Ghilănești—Botoșani își găsesc analogii la Șipot—Suceava⁹, Săbăuani¹⁰, Poiana—Dulcești¹¹ și în multe alte locuri¹² situate în zona de nord a Moldovei, precum și în zona subcarpatică, nelipsind însă nici în zona de câmpie¹³.

Continuarea săpăturilor în această zonă, ar putea completa observațiile sumare făcute cu prilejul acestui sondaj, atât în urma unei mai bune cunoașteri a bibliografiei¹⁴ destul de bogată dar și a interpretărilor recente¹⁵ făcute de specialiștii perioadei respective.

5. Pe platoul dealului „Curmătura“, la marginea nord-estică a acestui platou, în punctul numit „*Livada*“, s-au descoperit la suprafața solului câteva fragmente de unelte de silex alb sau fumuriu-translucid, cu nuanțe maronii, având uneori rețușe pe una din laturi. Tot de aici provine un fragment de strachină lucrată cu mâna, de factură getică, tip XII b sau XXIV¹⁶, încadrarea sigură fiind imposibilă numai după fragmentul de buză (fig. 5/1). Ambele forme le avem reprezentate în zona noastră la Cucorâni¹⁷, Stăncești, Ibănești și Cotu-Copălău. Tot aici au fost găsite la suprafață fragmente ceramice din vase eneolitice, cucuteniene, de cu-

9. Mircea Matei, în SCIVA, V, 1954, 1—2, p. 300 și următoarele.

10. V. Ursachi, în *Carpica*, I, 1968, p. 167—170.

11. *Ibidem*, p. 150—152.

12. Dan Gh. Teodor, *Unele probleme privind evoluția culturii materiale din Moldova în secolele VI—X*, în *Carpica*, II, 1969, p. 253—307.

13. Idem, *Descoperiri din secolele VI—VII. e.n. la Iași, Crucea lui Ferent, în Cercetări istorice*, II, 1971, p. 119—128.

14. Dan Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic în veacurile V—XI e.n.*, Editura Junimea, Iași, 1978; N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, Em. Zaharia, *Așezări din Moldova...*, 1970, *passim*.

15. Dan Gh. Teodor, în „Moldova“, 1 (aprilie), 1990, p. 20.

16. Emil Moscalu, *Ceramica traco-getică*, București, 1983, p. 77, 90, Pl LVI/10; LXVI/14.

17. Silvia Teodor, *Săpăturile de la Cucorâni (jud. Botoșani)*, în *Arh. Mold.*, VIII, 1975, p. 124—139; fig. 22/7, 10; 34/3, 5.

loare roșie, dar foarte corodate, lipsite de pictură și un fragment ceramic de culoare cărămizie, lucrat cu mâna, din pastă fină, cu aspect făinos, având alveole pe buza ușor răsfrântă în afară (fig. 5/5). De la fântâna locuitorului Mihai Bidașcă a fost recuperată o piatră de râșniță, găsită pe același platou.

Poziția dominantă a punctului *Livada* și diversitatea materialului descoperit prin cercetări de suprafață, suscită în continuare atenție din partea cercetătorilor.

6. Pe panta sudică a dealului numit „*Dumbrava Mare*“, într-un mic amfiteatru natural, cu deschiderea spre Șesul Albia, într-o zonă joasă, aproape de partea inundabilă a șesului, prin recunoașteri de suprafață, a fost depistată o așezare Sântana de Mureș, cu ceramică fină de culoare neagră și roșie caracteristică, dar și cu piese lucrate din pastă zgrunțuroasă, tot la roată. Fundul vaselor fine este atât inelar, cât și plat. Și acest punct merită să fie cercetat prin săpături sistematice.

ARCHEOLOGICAL FINDINGS FROM GHILĂNEȘTI — BOTOȘANI (1989)

(Abstract)

During some agricultural land surveys near the villages of Ghilanesti and Unguroaia some archeological sites were discovered. Excavations during the summer and fall of 1989 led to the discovery of a settlement at the "Dumbravita" location of the Cucuteni culture (phase B₁), situated above a strata containing materials specific to the Costisa culture, but damaged by agriculture. At the „Podul Unguroaia" location two small mounds were found that resulted from the remains of areas where coke was prepared during the late feudal or early modern era, below which were found fragments of ceramics similar to vases discovered in the area of the Cosula church (built in 1535) situated approximately 5 kilometers in the valley, on the left bank of the Miletin river. At the "Velnital" location a Cucuteni settlement was discovered with remains of a clay platform supported by wooden beams. The phase of the culture could not be determined because the ceramic fragments gathered were badly corroded. At the same location, ceramic fragments, handworked, were discovered, made with a porous paste of a brown to black color and with a „dri-doid" design specific to the 8th—10th centuries, while nearby, at the "Velnita 2" location three houses, partly underground with a rectangular shape but round corners were uncovered. A part from the categories and types of ceramics specific to the 6th—8th centuries A.D., is the second house remains of a stone oven were discovered. On the plateau of the "Curmatura" hill at the "Livada" location ceramic fragments were found, characteristic of the second iron age, while at the base of the "Dumbrava Mare" hill ceramic fragments from the Sântana de Mureș culture were discovered, dating from the 4th century A.D.

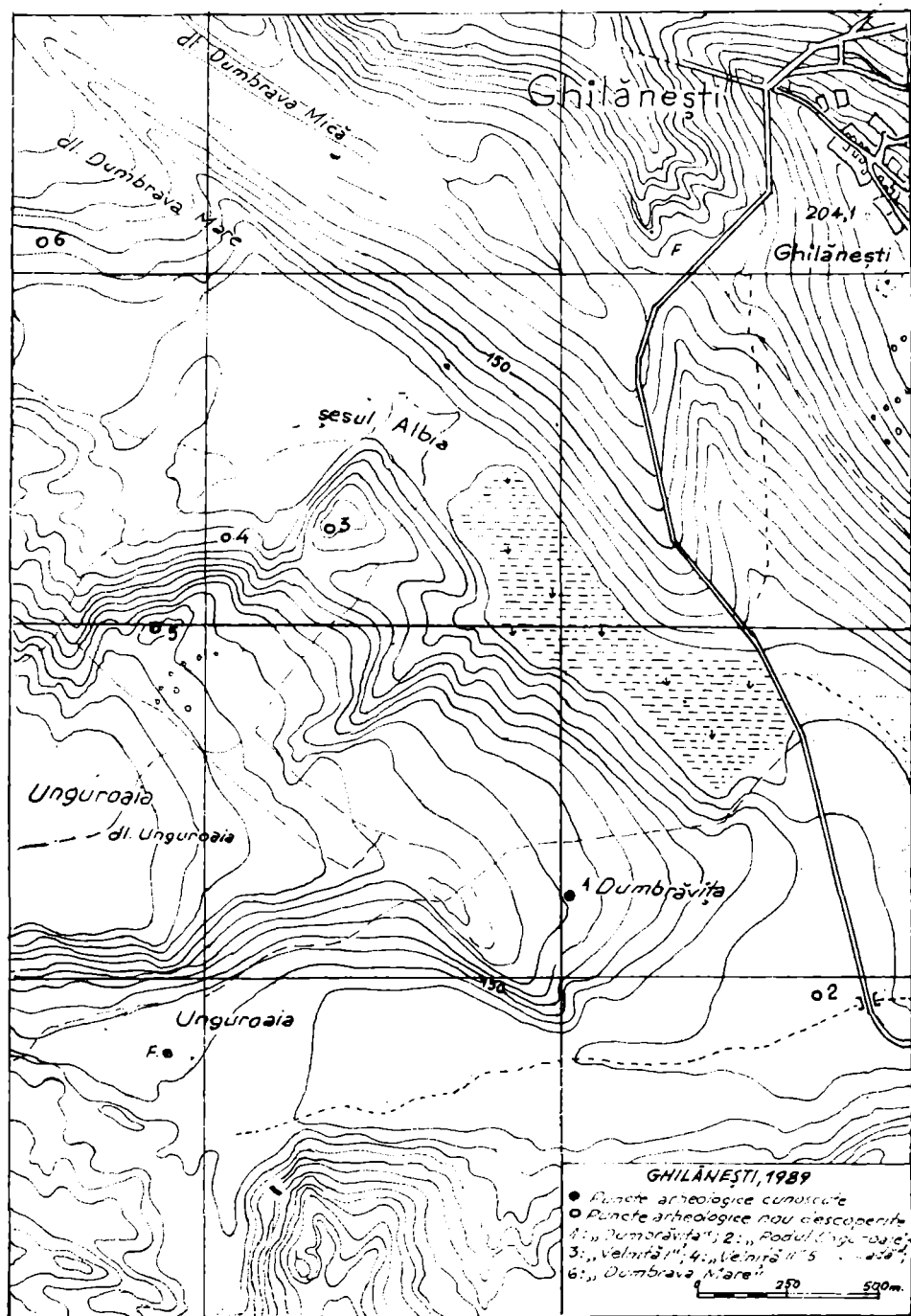

Fig. 1. Ghilănești. Schița amplasării punctelor arheologice.

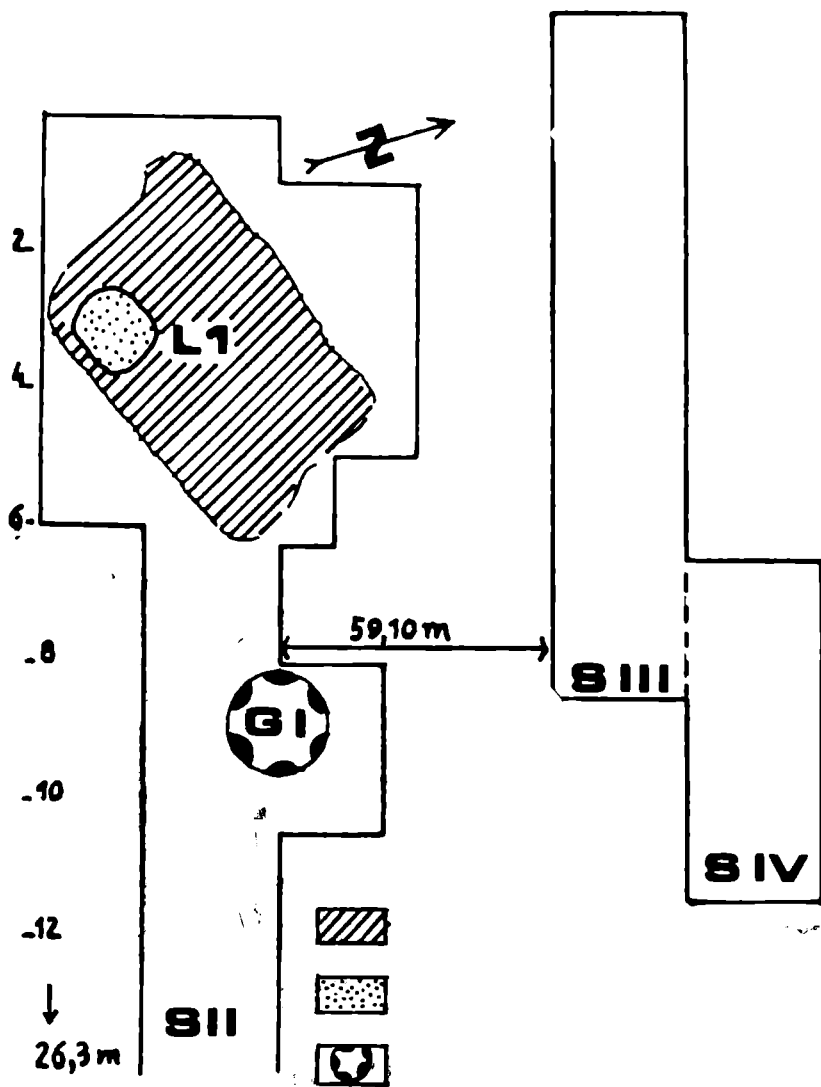

Fig. 2. Ghilănești. Sondaj arheologic din punctul „Dumbrăvița”.

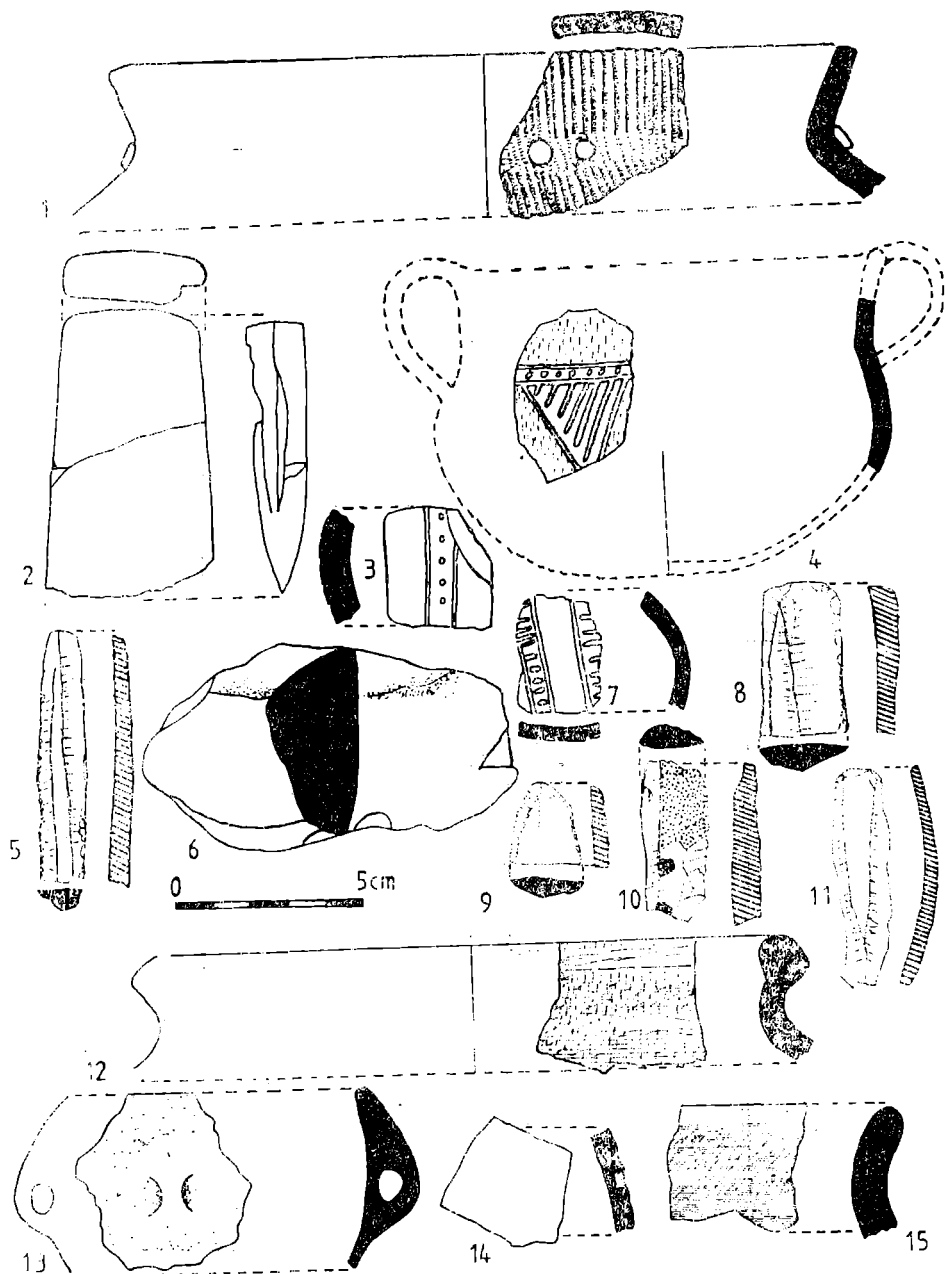

Fig. 3. Ghilănești. Fragmente ceramice descoperite în punctele „Dumbrăvița” și „Podul Unguroaiei”.

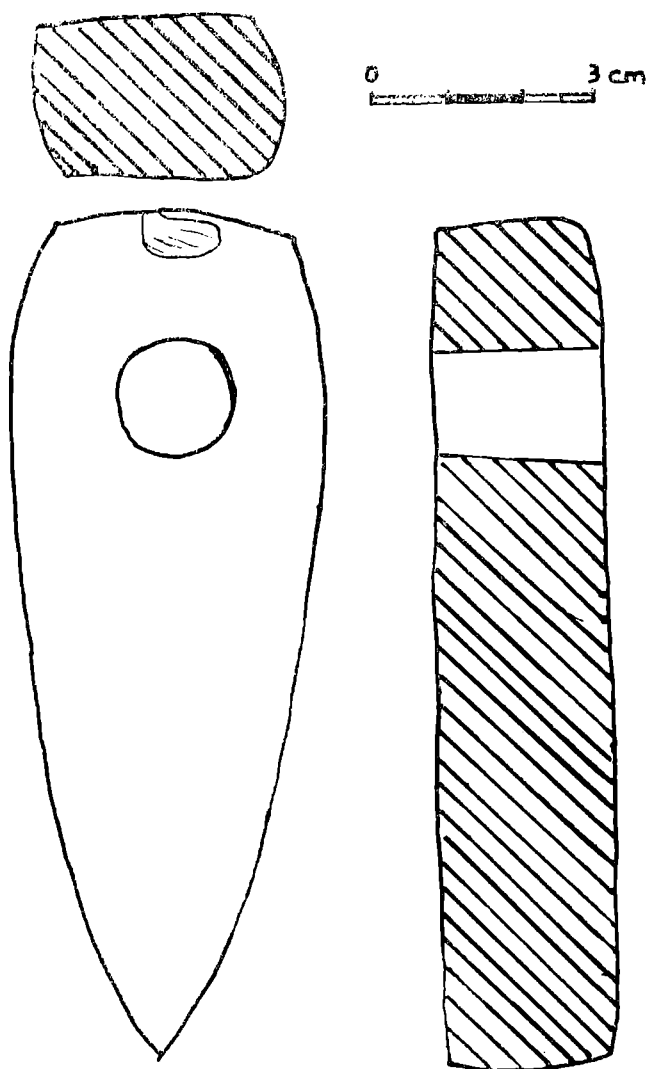

Fig. 4. Ghilănești. Topor din marnă (loc „Dumbrăvița“).

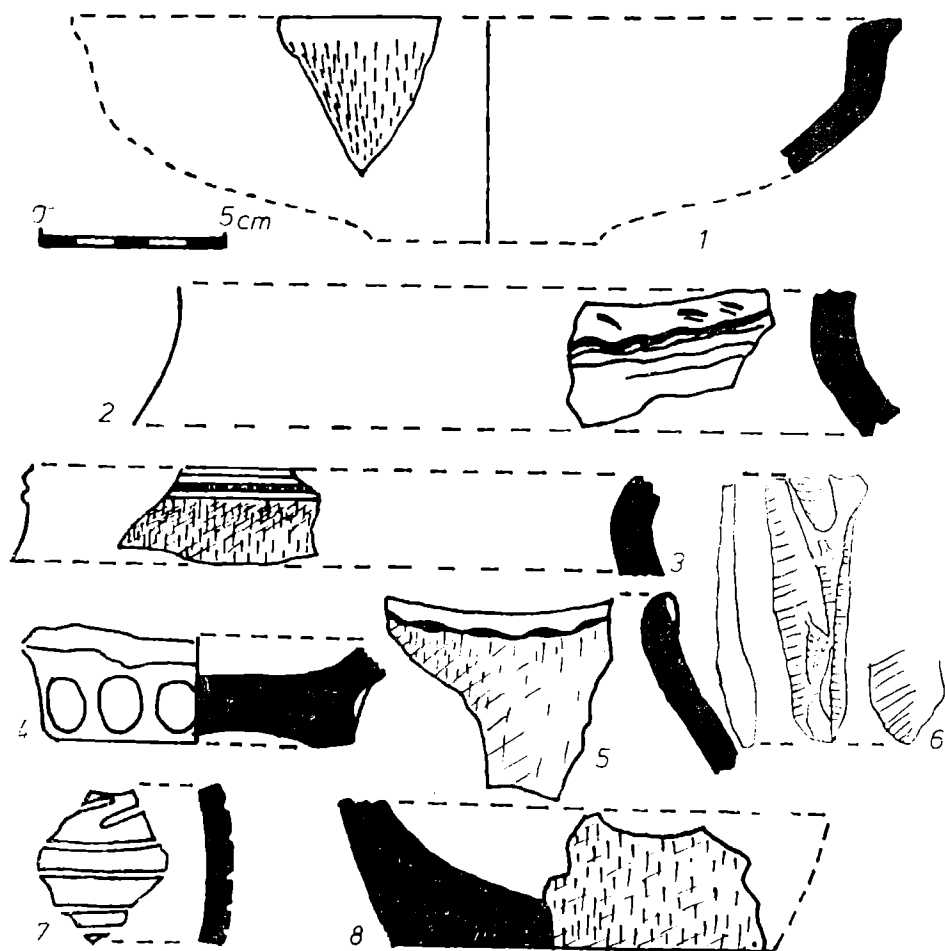

Fig. 5. Ghilănești. Materiale provenite din punctul „Velnița”.

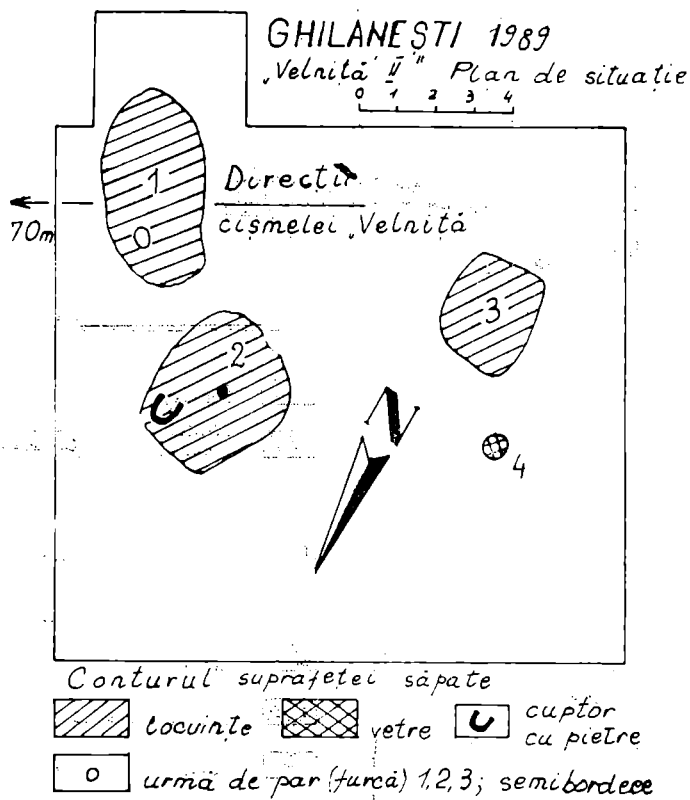

Fig. 6. Ghilănești. Punctul „Velnită”. Plan de situație.

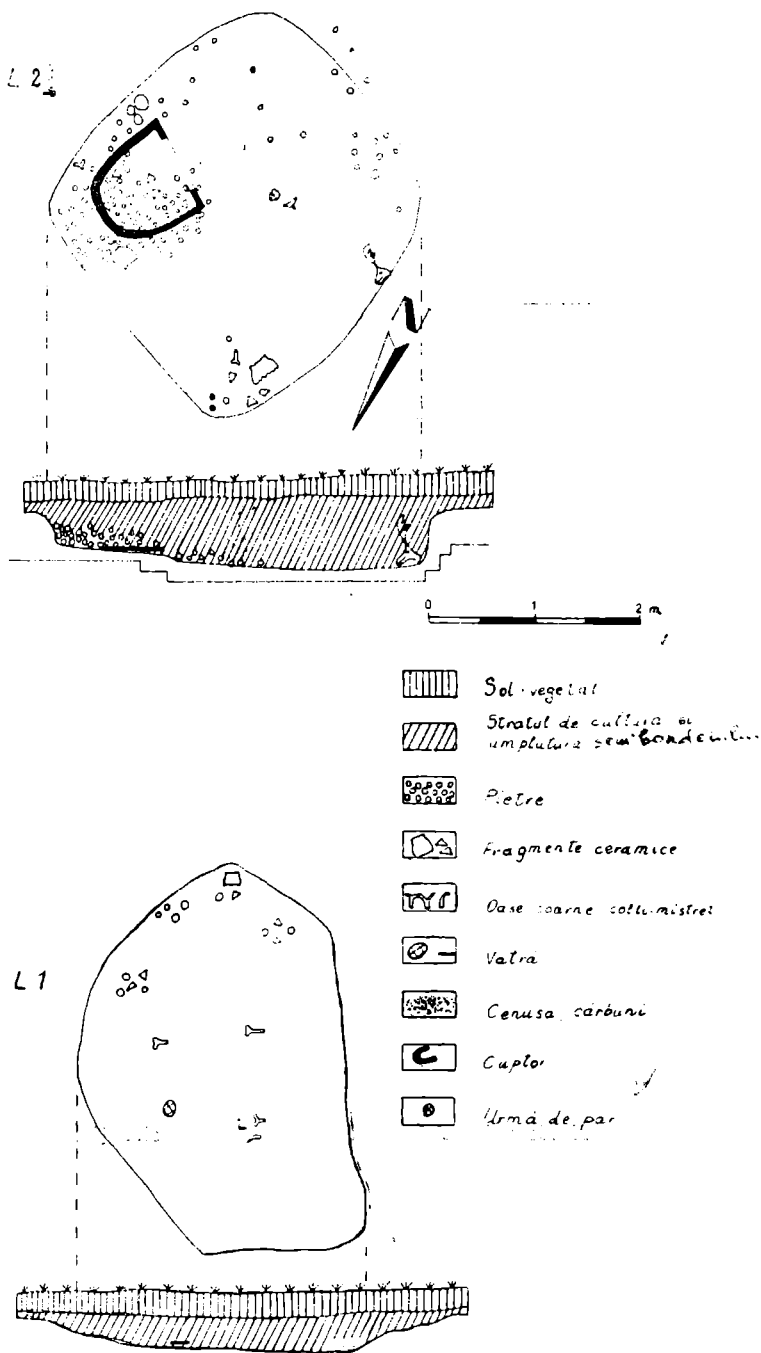

Fig. 7. Ghilănești. Planul și profilul locuințelor cercetate din punctul „Velnița”.

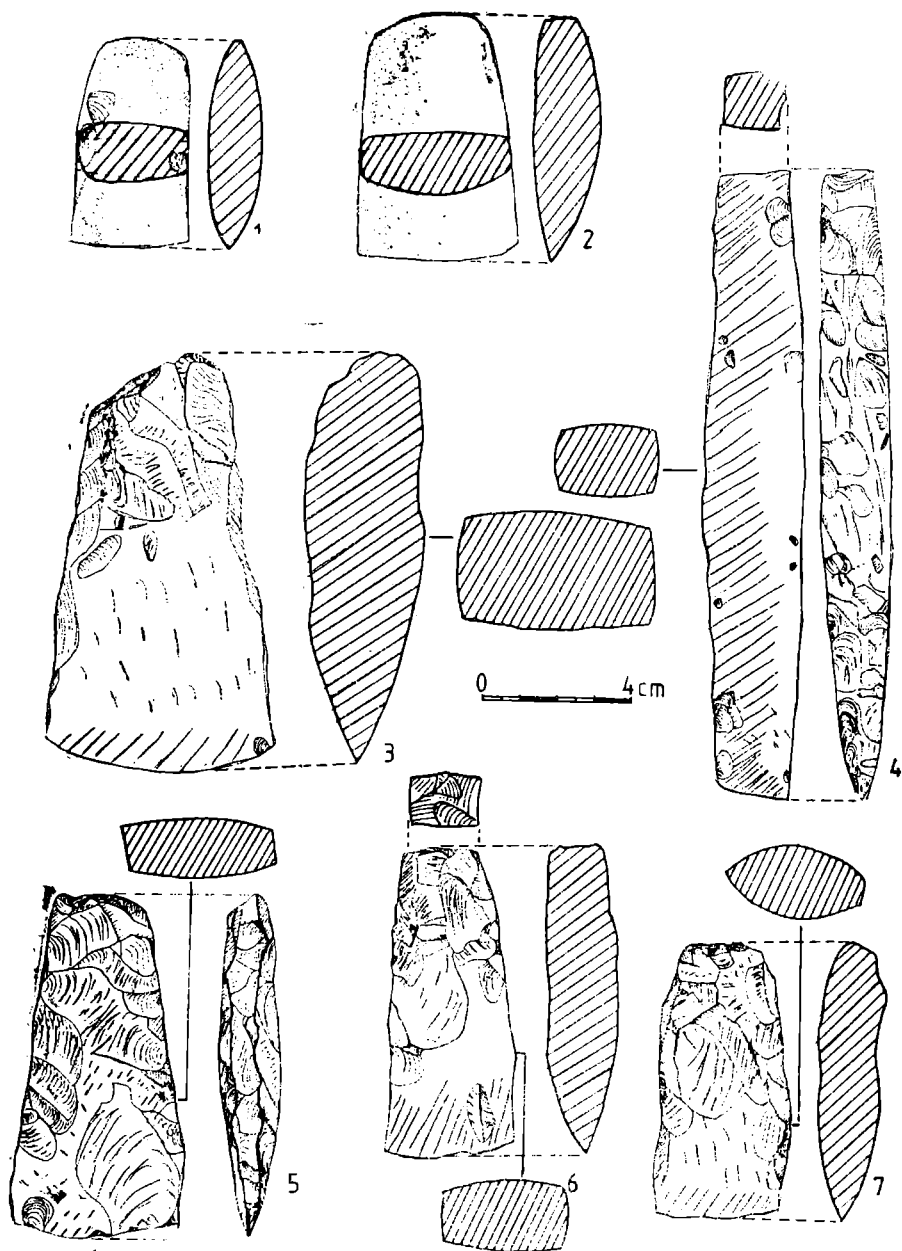
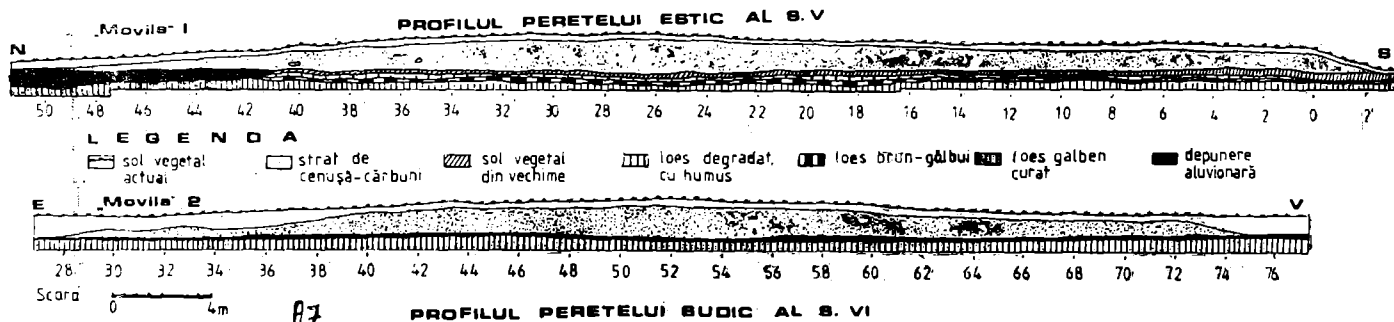

Fig. 8. Ghilănești. Topoare din marnă (1—2) și silex (3, 5—7), daltă din silex (4).

"PODUL UNGUROAIEI", 1988

PLANȘA I

Planșa I — Profilul peretelui estic al S. V și al peretelui sudic al S. VI.